

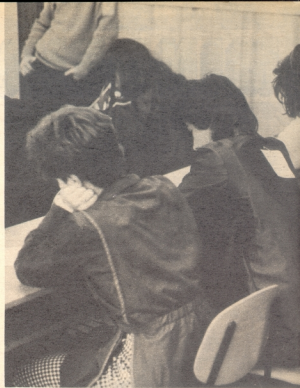
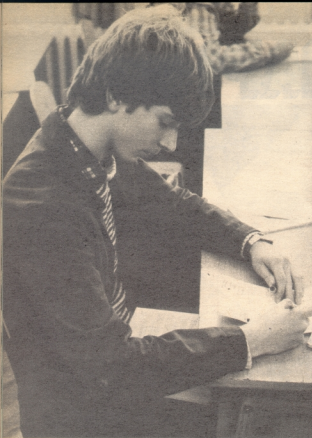
MINDENNAPI

PUSKÁINK



Diákkorom legjobb puskája közel nyolc van kilő volt és Gábornak hívták. Ének-órákon mindig ő ült mellettem, mert a zeneelmélet nem tartozott az erősségeim közé, sőt, több esetben ő maga írta meg az én röpdolgozatomat is. Udvarias fiú lévén, többnyire az enyémmel kezdte. Egyszer aztán kifutott az időből és a saját papírára már csupán egy mondat jutott. Hogy mi volt az? Ezt csak egy héttel később, az osztály harsány röhöje közepette tudtam meg: „lásd a Nagy Tibi dolgozatát, azt is én írtam”.

Puskázni emberi dolog — ferdíthetném el az ismert latin mondást, de vajon valóban elferdítés lenne-e? Hiszen a puskázás olyan régi, mint a szöbänförgő latin kömondás. Igaz még nem így nevezték. „Pons asinorum”, azaz számárhíd — így hívták a régi rómaiak azt a kis segítséget, mely „hídon” át a felkészületlen ókori diák is eljátszhatta, hogy bejutott a tudás birodalmába — ideig-óráig. Legalábbis így írja ezt Révai Nagy Lexikona, 1922-ből —



MINDENNAPI PUSKÁINK

ahonnan magam is puskáztam a fenti okoskodást. De ha már a kezemből volt a kötet, megnéztem a „puska” szó jelentését is: „a diáknyelvben tiltott segédesszók, az írásbeli feladatnak más által készített kidolgozása.” A szó eredetét illetően azonban semmit nem ír. Erre választ ad viszont A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára — ha tetszik egy másik puska: a szónak ötödik (!) jelentéseként érti azt, amit mi, vagyis, „azt a bizonyos” puskázást. A fogalom — mint írja — 1887-ből ered, legalábbis onnan követhető nyomom. A puskáznál ige a „más tegezésből lődöz” — vagyis idegen tollakkal készkedik mondasból alakult ki és terjedt el. Érdekes, bármennyire is közkeletű a diákok (és volt diákok) körében, az Új Magyar Lexikon egyetlen szóval sem emlékezik meg róla. Lehet, hogy ez nem hiányosság, hanem értéktelenség??

Hogyan itéljük meg mi magunk a puskázást? Persze, a leckét bizonyára mindannyian főljük: nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk, meg különben is, magunkat csapjuk be, és effélék. De vajon komolyan így is gondoljuk? Aligha. Egy harmadikos középiskolai osztályban — a nevüket közös megegyezéssel hagyom el — harminc tanulóból mindössze ketten

nem puskáztak meg. Ó sem elveik miatt, egyszerűen csak nem volt rá szükségük. Ha megtanultak mindent, akkor minek a puska? De nem ítélték el a többieket. Még azokat sem, akik éppen az ő dolgozatukról próbálják lemásolni a helyes megoldást. A többiek pedig profi puskázók. Tőlük tudtam meg a puskázásról sok újat, amit diákkoromban elmulasztottam.

Például azt, hogy a puska elkészítése előtt alaposan tanulmányozni kell a helyszínt. A tanterem ugyanis nem egyformán alkalmasak a puskázásra. Ahol a padok között sétálgatni tud a tanár, az már eleve veszélyes. Aztán az sem mindegy, hol ül a diák. Törekvés, hogy a legeladogottabb hely a legjobb — ez eleve gyanús, oda jobban odafigyelnek. Lehet, hogy éppen a tanár orra előtt ülve használhatjuk legkényelmesebben az előregyártott kis segéd-eszközünket.

A jó puskázó figyelembe veszi a tanár szokásait is. Van olyan köztűtt, aki sétál. Kellemetlen típus. Bár nem olyan nagy a gond, ha útvonala állandó, vagyis előre ki lehet számítani, mikor ér egy adott helyre. Veszélyes az a fajta is, aki nem szól, csak néz, csak néz... Tekintetéből semmit sem lehet kiolvasni, csak a dolgozat érté-

kelésekor, a lap alján tett piros filccel írt felszólító mondatból tudjuk meg, hogy lebu-
lunk. A legjobb típus, aki csak ül a ka-
tedrán, és olvasmányaiába mélyed. Ott az-
tán mindent lehet — csak hallani! Oda
nem is kell igazi puska, megteszi a tan-
könyv is.

A tankönyv a legelső puska. Talán ma-
guk a tankönyvek írói sem tudják, de a ke-
zükből kikerülő mű már maga is vissza-
élésre adhat okot. Nem kell hozzá más,
csak egy kis időeltolódás, ha a diák nem
a tanulás, hanem a felelés idején veszi elő,
az már puska. Hanyagul a padra dobva,
véletlenül éppen az adott fejezetnél nyitva
felejtet. Persze, vannak azért bonyolultabb
technikai trükkök is. A diákok fantáziája
kimeríthetetlen, napról napra újabb pus-
kák születnek. Korunk az elektronika,
a számítógépek kora pedig nyilván hozzá-
írja a magáét a puskázás immár százéves
történetéhez.

A trükkök naponta változnak, de az elv
marad a régi: azt írni, mondani, amit így
zából nem is tudunk — vagy nem jegyez-
tünk meg eléggé — becsapni a tanárt. Az-
tán cinkosan észmésolyunk a háta mö-
gött: már megint nem vette észre.

De vajon tényleg nem vette észre? Vajon



tényleg a tanárt csapjuk be? Először is: valamire való tanár tudja, ki puskázik. Egy ideig talán félre lehet vezetni, de hosszabb távon biztosan nem. Ő is volt diák, ő is látott már puskát közelről, és ha ismeri az osztályt, tudja, kit hová tegyen. Bár ő maga már nincs (?) rászorulva, a puskázásról azért neki is van véleménye. Sőt, az is lehet, hogy helyenként megegyezik a diákokéval. Harmadikos beszélgető-partnereim például bocsánatos bűnnek tartják, ha egy-egy elesett szó csak segíti a felelés közben megakadt gondolatmenetet. Vajlák azt is, hogy aki a könyvet tüzetesen átolvassa „mindentudó puskát” gyárt, csaknem megtanulta az anyagot! És ők is megvetik azt a társukat, aki az orosztanár kifejezett kérése ellenére is segédeszközt vesz igénybe éppen az év végi zárdolgozat írásakor — ahol már tudvalevő, hogy semmi sem számít, mert már ott a jegy a naplóban. De előfordul, hogy a tanár maga javasolja a puskát. Lexikonok, szemelvénygyűjtemények, függvénytáblázatok adatait minék is kellene megtanulnunk? Sőt, jó, ha már diákként megtanuljuk, hogy mit hol kell keresni. Az ember feje végre is nem adathalmazásra, hanem gondolkodásra való!

Mit szól a szülő? Semmit. Addig legalábbis nem, míg nincs különösebb baj belőle. Sokszor nem is tudja, vagy ha igen, akkor is úgy tesz, mintha nem tudná. Talán baráti társaságban — ha nincs ott a gyerek — még büszkén meséli is, hogy

milyen talpraesett a srác. De ha egyet kap érte, ha következménye van a puskázásnak — az már más! Ott teljes a szülői szigor. Puskázhatnak-e a szülők? — kérdeztem a diákoktól. Vegyes válaszokat kaptam. Volt, aki a puskázás fogalmát csak a diákevekre szorította. Mások kibővítették, rokonértelmid fogalmakat kerestek. Úgy mint: segítség, ügyeskedés, manipuláció, csalás. Bár ez utóbbit csak nagyon halkán mondták, sőt többen vissza is vonták. Félték a kemény kifejezéstől. Túl keménynek találták. Pedig hát, ha jól belegondolunk, valahol a puskázás mégiscsak csalás. Még akkor is, ha közben szinte mindig a puskázónak drukkolunk, és mi magunk is igénybe vesszük. Elattatjuk lelkiismeretünket a „csak most az egyszer” lelki ráógumival. Aztán ha legközelebb nem tudjuk a leckét, megint csak puskázunk. Vagy segítséget veszünk igénybe, ügyeskedünk, manipulálunk, esetleg csalunk is. Mindig csak most az egyszer! Aztán az egyből sok lesz, a sokból pedig életforma. Megmarad, túl a diákeveken is. Velünk él tovább, élünk vele, hacsak lehet. Már csupán az a fontos, észre ne vegyék! De észreveszik. Legtöbbször. Jó lenne hinni a tisztamosolyú harmadikos gimnazista lány igazát: az életben nem lehet puskázni.

IGLÓI NAGY TIBOR

FOTÓ: KARALYOS JÓZSEF

